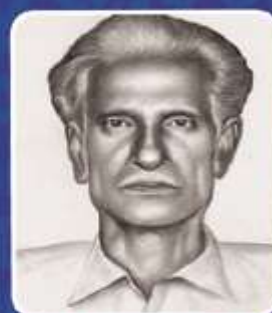
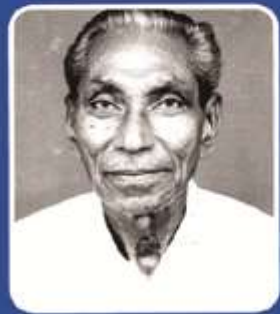
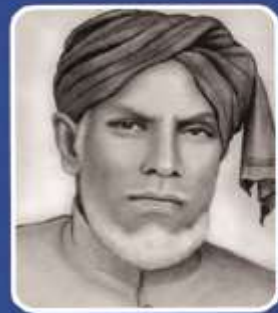

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం

ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం
ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్
M.Com; M.A (History); LL.B; D.J; D.LL; D.P.M
Sahithya Rathna (Hindi)

ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్
వినుకొండ - 522647
9440241727, 9396429722

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు
Indian National Movement : Andhrapradesh Muslims

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

Syed Naseer Ahamed

All Rights Reserved with Writer

ప్రచురణ సంఖ్య : 10

ముద్రణ : 2011

ముఖపత్రాలంకరణ : షేక్ అబ్దుల్లా (విజయవాడ), నల్లబోతుల జయరాజ్ (వినుకొండ)

ముద్రణ : స్నేహ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, విజయవాడ

పుస్తకాలకు :

ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్

శివప్రసాద్ వీధి, కొత్తపేట,

వినుకొండ - 522 647,

గుంటూరు జిల్లా.

దూరవాణి: 9440241727, 9396429722

Email: aazadhuseofpublications@gmail.com

నోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ :

తెలుగు బుక్ హౌస్,

3-3-862, కాచిగూడా ఎక్స్ రోడ్స్

హైదరాబాద్-500 027.

దూరవాణి: 040-65347374, సంచారవాణి: 9247446497

మరియు

అన్ని ప్రముఖ పుస్తక విక్రయ కేంద్రాలు.

వెల : రు. 250-00

చరిత్రను మనం మర్చిపోతే
మనల్ని చరిత్ర మర్చిపోతుందన్న
విజ్ఞుల హెచ్చరికల్లోని అంతర్యాన్ని గ్రహించి
ఈ గ్రంథం ప్రచురణకు సహకరించిన సహృదయులు

జనాబ్ సర్జర్ అలీ ఖాన్

S/o జనాబ్ ముహమ్మద్ ఖాదర్ ఖాన్

(అధినేత: రేమాండ్స్ షిరూమ్, నల్గొండ ఎక్స్ రోడ్, హైదరాబాద్),

జనాబ్ షేక్ బాషా మొహిల్లీన్

S/o జనాబ్ షేక్ ఫలీద్ సాహెబ్

(వెంకటరంగాపురం, కొండాపురం మండలం, నెల్లూరు జిల్లా),

డాక్టర్ యండి. రఫి MBBS; MD (Bio-Chemistry)

S/o జనాబ్ ముహమ్మద్ అబ్బాస్ అలీ

(హన్మకొండ, వరంగల్ జిల్లా),

డాక్టర్ కె.యల్. కుట్టి MBBS; MD (Radiology)

D/o జనాబ్ షేక్ లతీఫ్ కుట్టి

(సంచాలకులు: కుట్టి విద్యా సంస్థలు, నెల్లూరు) లకు

నా హృదయపూర్వక

ధన్యవాదాలు

- సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్.

ఆచార్య అడపా సత్యనారాయణ

M.A.(Osm), M.Phil.(JNU), Ph.D.(Heidelberg)

చరిత్ర విభాగం, ఆర్ట్స్ కళాశాల

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్.

పరిచయ వాక్యం

ఈ మధ్య కాలంలో భారతదేశ చరిత్ర రచనలో నూతన దృక్పథాలు, పరిశోధనా విధానాలు, పద్ధతులు క్రమంగా చోటుచేసుకుంటున్నాయి. అదే విధంగా యంతవరకు చరిత్రరచన, పరిశోధనల్లో మరుగునపడిన అంశాల్ని వెలికితీసే ప్రయత్నం కూడా జరుగుతుంది. దానికి ముఖ్యకారణం: సమకాలీన సమాజంలో విశాల ప్రాతిపదిక పై బహుజన, బడుగు మైనార్టీ వర్గాల చైతన్య స్థాయి పెరగడం; అస్తిత్వ వుద్యమాలు విస్తరించడం; భారత సమాజ నిర్మాణంలో, వలసపాలన, భూస్వామ్య వ్యతిరేక, జాతీయ వుద్యమాల్లో వివిధ వర్గాలు నిర్వహించిన పాత్రను నిశితంగా పరిశీలించే చారిత్రక ప్రక్రియ మొదలైంది.

అదే క్రమంలో బహుజనులు, మైనార్టీలు తమ చైతన్యస్థాయిని, సంఘటిత శక్తిని పెంపొందించుకునే తరుణంలో తమ గతాన్ని, ప్రత్యేకతను, సంస్కృతిని చాటి చెప్పుకునే బలమైన ప్రయత్నం కూడా జరుగుతుంది. అందుకు ప్రత్యామ్నాయ చరిత్ర, సామాజిక, రాజకీయ పరిశోధన ఒక ముఖ్యమైన సాధనంగా వుపయోగపడుతుంది. పాలక పక్షాలు జరుపుకునే సంబరాలు, స్వర్ణోత్సవాలు వగైరాలలో అణిచివేత, పీడనకు గురైన పై వర్గాల చారిత్రక పాత్రను, విశిష్టతను విస్మరించడం జరిగింది. భారతదేశ విముక్తి పోరాటాల్లో జాతి నిర్మాణంలో, సామాజిక మార్పులో వారి పాత్రను, సామ్రాజ్యవాద, భూస్వామ్య వ్యతిరేక పోరాటాల్లో ఈ వర్గాల పోరాటయోధుల్ని, త్యాగాల్ని గురించిన వివరాల్ని సాంప్రదాయ, అగ్రవర్గాల చరిత్రకారులు తమ రచనల్లో ప్రముఖంగా పొందుపర్చలేదు.

అదేవిధంగా సంకుచిత జాతీయవాద, కమ్యూనిస్ట్, హిందూత్వ శక్తులు భారతదేశ చరిత్రను, సంస్కృతిని తమ సిద్ధాంతాల్ని, భావజాలాల్ని వ్యాప్తిచేయడానికి అనుగుణంగా మార్చుకుంటున్నాయి. చరిత్ర రచనా విధానంలో గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా సాగుతున్న చర్చ, ముఖ్యంగా మతవాద పార్టీలు, సంస్థలు చరిత్రను ఏ విధంగా కాషాయీకరిస్తు

వక్రీకరిస్తున్నాయో వివరిస్తూ దాని పర్యవసానాల్ని స్పష్టం చేశాయి. మండల్-మందిర్ వుద్యమాల పర్యవసానంగా అగ్రకుల, వర్గాల మేధావులు మతవాద శక్తులతో మిలాఖత్ అయి బహుజన, మైనార్టీల చరిత్ర, సంస్కృతికి సంబంధించిన అనేక అంశాల్ని పాక్షికంగా, అవాస్తవంగా చిత్రికరిస్తున్నారు. దానికి జవాబుగా గత రెండు శతాబ్దాలుగా అట్టడుగు, మైనార్టీవర్గాల్లో చెలరేగిన సాంఘిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ వుద్యమాలు, వాటిలో ఆయా వర్గాల పాత్రను బయటకు తీసి తమ అస్తిత్వాన్ని, గుర్తింపును చాటి చెప్పడానికి బహుజన, మైనార్టీ మేధావులు ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఆ క్రమంలోనే తమ పూర్వీకుల వారసత్వాన్ని, సాంఘిక, రాజకీయ రంగాల్లో తమ పాత్రను వివరించడానికి చరిత్రను తిరిగి రాయాల్సిన అవసరాన్ని గుర్తించారు. దాని పర్యవసానంగా ప్రస్తుతం సబ్ఆల్టర్న చరిత్ర రచనా విధానం ఒక ప్రత్యేకతను, విశిష్టతను సంతరించుకుంది.

ఈ క్రమంలో సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ గారి 'భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు' 19, 20 శతాబ్దాల వలసవాద, సామ్రాజ్యవాద, భూస్వామ్య వ్యతిరేక పోరాటాల్లో ముస్లింల పాత్రను కూలంకషంగా పరిశీలించి, వివరణాత్మకంగా విశ్లేషించింది. ఈ వుస్తకం మొట్ట మొదటిసారిగా మైనార్టీవర్గాల చరిత్రకు సంబంధించిన అనేక నూతన అంశాల్ని వెలుగులోకి తెచ్చింది. అందుకే ఈ గ్రంథం ఆధునిక ఆంధ్రదేశ చరిత్ర రచనా విధానంలో విశిష్టమైందని నిస్సంకోచంగా చెప్పవచ్చు. ఎందుకంటే ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో యిప్పటివరకు మరుగునపడిన అనేక అంశాల్ని, నూతన ఆధారాలతో గ్రంథకర్త వెల్లడించారు. నిజం చెప్పాలంటే, భారతదేశ చరిత్ర రచనలో సంచలనం/భూకంపం సృష్టించిన Subaltern Histography లేవనెత్తిన అనేక అంశాలు ఈ గ్రంథంలో చోటు చేసుకున్నాయి. సంప్రదాయ చరిత్రకారులు వున్నత వర్గాలు, మహాపురుషుల జీవిత చరిత్రను, ఘనకార్యాల్ని, వివిధ వుద్యమాల్లో వారి పాత్రను పొగిడి, సామాన్య ప్రజానీకం పాత్రను విస్మరించారు. అందువల్లే History is not just the Biography of Greatmen అని, ప్రజల చరిత్ర History from below/ peoples History రాయాల్సిన అవశ్యకతను సబాల్టర్న చరిత్రకారులు చెప్పారు. సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ గారి రచనా విధానం, రచనా పద్ధతి, అలోచన దానికి అనుగుణంగా వుందని చెప్పవచ్చును.

ఈ గ్రంథంలో 18-20 శతాబ్దాల్లో బ్రిటీష్ బానిస బంధనాల నుండి విముక్తి సాగిన పోరాటాల్లో పాల్గొన్న ముస్లిం యోధులు, వారి త్యాగనిరతి గురించి విపులంగా చర్చించడం జరిగింది. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్ర ముఖ్య ఘట్టాలను వివరిస్తూ 1780 దశకంలో తెలుగు గడ్డలో జరిగిన తొలినాటి సైనిక తిరుగుబాటుకు నాయకత్వం వహించిన

సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్ పాత్రను, జాతీయోద్యమంలో ఉద్యమించిన ప్రజానీకం, ఆజాద్ హింద్ షోజ్‌లో పాల్గొన్న షేక్ ఖాదర్ మొహిద్దీన్ లాంటి వారి వివరాలు, నిజాం వ్యతిరేక సాయుధ పోరాటానికి నాంది పలికిన షేక్ బందగీ త్యాగాన్ని ఈ పుస్తకంలో వివరించారు. అసలు చరిత్ర గురించి ఈతరం యువకుల్లో సరైన అవగాహన లేని తరుణంలో నశీర్ అహమ్మద్ గారి పుస్తకంలో పేర్కొన్న విశేషాంశాలు వారికి కనువిప్పు కల్గిస్తాయని నా నమ్మకం.

భారతదేశ విముక్తి పోరాటంలో, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రజలు ఏ విధంగా జాతి, మత, ప్రాంత, కుల, వర్గ బేధాలను విస్మరించి సమష్టిగా పోరాడినారో, స్వరాజ్య సాధన అంతిమ లక్ష్యంగా ప్రజలు ఐక్యతను ఏ విధంగా పాటించారో సోదాహరణంగా వివరించడం జరిగింది. ఈ విషయాన్ని గ్రంథకర్త మాటల్లో చెప్పాలంటే 'భిన్నత్వంలో ఏకత్వం-ఏకత్వంలో భిన్నత్వం' అంతర్గత మార్గదర్శక సూత్రంగా సాగుతున్న భారతీయ సాంఘిక జన సముదాయాలలో ఒకటైన ముస్లిం జనసముదాయం సోదర జనసముదాయాలతో కలసి మెలసి ఈ పోరులో క్రియాశీలకంగా పాల్గొంది. అది శాంతి పథమైనా, విప్లవ మార్గమైనా ఆత్మార్పణలకు ఏనాడు వెనుకడుగు వేయలేదు'.

స్థూలంగా చెప్పాలంటే, బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యవాదుల విభజించి-పాలించు కుటిల నీతిని ధిక్కరించి సామాన్య ముస్లిం ప్రజానీకం మెజారిటీ సముదాయాల వారితో ఐక్యమై స్వాతంత్ర్య సమరంలో మహోజ్వల పాత్రను నిర్వహించిన తీరును ఈ పుస్తకంలో క్షుణ్ణంగా పరిశీలించడం జరిగింది. ఇంతవరకు ప్రముఖ ఆంధ్రదేశ చరిత్రకారులు ఆచార్యులు మామిడిపూడి వెంకట రంగయ్య, సరోజిని రేగాని, బయినపల్లి కేశవ నారాయణ లాంటి వారు తమ రచనల్లో తెల్పనటువంటి అనేక విషయాల్ని, సంఘటల్ని, పోరాయోధుల్ని సమాచారాన్నీ సేకరించి నశీర్ గారు ఈ గ్రంథం ద్వారా పాఠకులకు అందించారు.

ఆధునిక ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో యిప్పటి వరకు తెలియని కొన్ని చారిత్రక ఘట్టాల్ని ఈ గ్రంథకర్త సోధించి సాధించి అక్షరరూపం కల్పించారు. ఉదాహరణకు భారత దేశంలో 1857 సిపాయిల తిరుగుబాటు అంటే మంగళ పాండే గురించి మాత్రమే చెప్పడం జరిగింది. కానీ దానికంటే 70 ఏళ్ళకు పూర్వమే 1780లో తెలుగు బిడ్డలు సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్ నాయకత్వంలో స్వదేశీ సిపాయిలు తిరుగుబాటు చేసిన వైనం గురించి చరిత్ర పాఠ్యపుస్తకాలలో లేదు. అదేవిధంగా స్వాతంత్ర్య సమరంలో ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ పాత్రను కొనియాడుతూ ఆయనను 'సరిహద్దు గాంధీ' గా వర్ణించడం జరిగింది. కానీ ఆంధ్రప్రదేశ్ లో 'విశాఖ గాంధీ' గా పేర్కొనిన విశాఖపట్నం యోధుడు ఫరీద్‌ుల్ జమాను పరిచయం చేసిన ఘనత నశీర్ గారిదే.

1920 దశకంలో గాంధీజీ పిలుపు మేరకు ప్రభుత్వ పదవిని త్యజించిన తొలి ఆంధ్రుడు మహమ్మద్ గులాం మొహిద్దీన్, చీరాల పేరాల ప్రజలకు బాసటగా నిలచిన మహమ్మద్ గౌస్ బేగ్, మన్యం పోరులో అల్లారికి అండదండలందించిన ఘజులుల్లా ఖాన్, ఖద్దర్ ఇస్మాయిల్ గా పేర్కొనిన మహమ్మద్ ఇస్మాయిల్, పరిటాల రిపబ్లిక్ పతాక వీరుడు షేక్ మౌలా సాహెబ్, మాతృదేశ సేవకు సర్వం సమర్పించిన గౌస్ దంపతులు, 'జైహింద్-నేతాజీ' నినాదాల సృష్టికర్త అబిద్ హసన్ సఫ్రాని, జనహిత కార్యక్రమాలకు ఆర్థిక సహాయం అందించిన సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీం లాంటి యోధుల్ని ఆంధ్ర ప్రజానీకానికి పరిచయం చేసినందుకు నశీర్ అహమ్మద్ గారి కృషిని కొనియాడక తప్పదు. ఈయన రచించిన ఈ గ్రంథంలో మరొక ప్రత్యేకత ఏమిటంటే ఆంధ్రదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పురుషులకు సాటిగా అనేక మంది ముస్లిం మహిళలు కూడా క్రియాశీలక పాత్ర వహించారని సోదాహరణంగా వివరించడం. సంప్రదాయ చరిత్రకారులు కేవలం దుర్గాబాయి దేశ్‌ముఖ్ లాంటి కొంతమంది అగ్రవర్ణ స్త్రీలను గురించి మాత్రమే ప్రస్తావించారు. అందుకు భిన్నంగా ఈ పుస్తకంలో బేగం ఖుర్షీద్ ఖాన్, బేగం మజీదా బానో, మాసుమా బేగం, ఫక్రుల్ హాజియా హసన్, నఫీస్ అయేషా బేగం, మహమ్మద్ గౌస్ ఖాతూన్, హజరా ఇస్మాయిల్, జమాలున్నీసా బాజి, రబియాబీ, రజియా బేగం, జైనాబ్ బీ లాంటి ఎందరో మహిళల వివరాలూ ఉన్నాయి.

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ గారు వృత్తిరీత్యా చరిత్రకారుడు కాకపోయినా, ప్రవృత్తిరీత్యా గొప్ప చరిత్ర ప్రేమికుడు, మంచి చరిత్ర పరిశోధకుడు. ఆయన రచించిన అనేక వ్యాసాల్ని, పలు గ్రంథాల్ని చదివే అవకాశం నాకు కల్గింది. వాస్తవానికి సమాజంలో చారిత్రక అవగాహనకు, చైతన్యాన్నీ, స్ఫూర్తిని వ్యాప్తిచేయడంలో నశీర్ అహమ్మద్ లాంటి పరిశోధకుని పాత్ర ఎంతైనా శ్లాఘనీయం. చరిత్ర పరిశోధన, రచనలో ఆయన అనుసరించిన పద్ధతి హేతుబద్ధంగా, శాస్త్రీంగా ఉంటుందని చెప్పడానికి 'భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు' గొప్ప నిదర్శనం.

మొదటిసారిగా ఆంధ్రదేశ చరిత్ర, సంస్కృతి, స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో, సామాజిక నిర్మాణంలో ముస్లిం సామాజిక వర్గాల భాగస్వామ్యాన్ని సమగ్రంగా, ఆధారాల సహితంగా వివరించిన గ్రంథకర్త ప్రయత్నాన్ని ప్రతి ఒక్కరూ ఆహ్వానించక తప్పదు. బ్రిటీష్ వ్యతిరేక, స్వాతంత్ర్య పోరాటాల్లో పాల్గొన్న అనేక మంది ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమర యోధుల్ని, నాయకుల్ని, మేధావుల్ని పరిచయం చేసి ఆధునిక ఆంధ్రప్రదేశ్ చరిత్ర రచన, పరిశోధనలో చక్కని మార్గదర్శకత్వాన్ని వహించిన సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ గారు నిజంగా అభినందనీయులు. ♦

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

శివప్రసాద్ వీధి, కొత్తపేట

వినుకొండ - 522647

గుంటూరు జిల్లా.

రచయిత మాట

ఈ గ్రంథాన్ని తొలిసారిగా 2001 ఆగస్టులో రాశాను. నాలుగు మాసాల వ్యవధిలో అనగా 2001 డిసెంబరులో యథావిధిగా పునర్ముద్రణయ్యింది. ఆ తరువాత ప్రస్తుతం మూడవసారి ముద్రణయ్యింది.

మూడవసారి మాత్రం ఈ గ్రంథాన్ని పూర్తి స్థాయిలో తిరగ రాశాను. ఆ కారణంగా గతంలో రెండు సార్లు ప్రచురితం అయినప్పుడు 80 పేజీలతో వచ్చిన గ్రంథం కాస్తా ప్రస్తుతం 394 పేజీలకు చేరుకుంది. ఈ గ్రంథాన్ని మరింతగా విస్తరింపచేయాలన్న సంకల్పంతో దశాబ్ద కాలంగా రాష్ట్రమంతా తిరిగి నేను సేకరించిన అదనపు సమాచారాన్ని, ఆ క్రమంలో లభించిన చిత్రాలు, ఫోటోలు ప్రస్తుత గ్రంథానికి జత చేశాను. నాకు ఎరుకలోకి వచ్చిన ఏ ఒక్క స్వాతంత్ర్య సమరయోధుడి వివరాలను వదిలిపెట్టకుండా, శత విధాల సమాచారం రాబట్టడానికి ప్రయత్నించి, ఆ విధంగా రాబట్టిన సమాచారాన్ని ఈ గ్రంథం ద్వారా తెలుగు పాఠకులకు పరిచయం చేయడానికి ప్రయత్నించాను.

ఈ పుస్తక రచన కార్యభారాన్ని స్వీకరించాక అదనపు సమాచారం కోసం పలు మార్లు రాష్ట్రంలోని పర్యటించాను. రాష్ట్రంలో చరిత్ర ప్రాధాన్యతగల పలు ప్రాంతాలకు వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి వెళ్ళివచ్చాను. ఈ సందర్భంగా చాలా స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల్ని, వారి కుటుంబ సభ్యుల్ని కలిశాను. ఆయా సమరయోధుల మిత్రులను, సన్నిహితులను సంప్రదించాను. ప్రాంతీయ, రాష్ట్రస్థాయి, జాతీయ స్థాయి స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల సంక్షేమ సంఘాలను, సంస్థలను, ఆ సంస్థలు నిర్వహిస్తున్న గ్రంథాలయాలలో పుస్తకాలను చూశాను.

ఈసారి నా సమాచార సేకరణలో చాలా కొత్త విషయాలు వెలుగులోకి వచ్చాయి. గతంలోని నా పుస్తకాలల్లోని ఒకటి రెండు అంశాలు విషయపరంగా సరిగ్గానే ఉన్నా సంవత్సరాల అంకెల పరంగా, సంఘటన ప్రాధాన్యతల పరంగా కొన్ని మార్పులు-చేర్పులు చేయాల్సి వచ్చింది. ఈ విషయాల మీద మరోసారి నిర్ధారణ కోసం ప్రముఖ చరిత్రకారులను, వివిధ విశ్వవిద్యాలయాలలో చరిత్రను బోధిస్తున్న అధ్యాపకులను, ఆచార్యులను,

పరిశోధకులను కలిశాను. ఆయా విషయాలకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని సేకరించాను. ఆ విధంగా సమకూర్చుకున్న సరికొత్త సమాచారాన్ని ఈ గ్రంథంలో పొందుపర్చాను.

1780లో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి చెందిన విశాఖపట్నం సైనిక స్థావరంలో సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్ చేసిన తిరుగుబాటు ప్రస్తుత పుస్తకంలో మార్పులు-చేర్పులకు లోనయ్యింది. గతంలో లభించిన సమాచారం, కొందరు చరిత్రోపన్యాసకుల, పరిశోధకుల ధృవీకరణల ఆధారంగా సుబేదార్ అహమ్మద్ నేతృత్వంలో 1857లో విశాఖపట్నంలో తిరుగుబాటు జరిగినట్లు రాశాను. కానీ ఆ తిరుగుబాటు 1780 సెప్టెంబర్లో జరిగిందని తెలిసింది. ఆ విధంగా నూతనంగా లభించిన సమాచారాన్ని పలు విశ్వవిద్యాలయాల చరిత్రోపన్యాసకులతో, చరిత్రకారులతో సంప్రదించి ధృవీకరణకు అవసరమగు గ్రంథాలను, పత్రాలను పరిశీలించి విశాఖపట్నంలో సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్ చేసిన తిరుగుబాటు 1780లో జరిగిందన్న విషయాన్ని ప్రస్తుత పుస్తకంలో పేర్కొన్నాను.

ప్రస్తుత గ్రంథాన్ని నాలుగు భాగాలుగా అందిస్తున్నాను. ఈ పుస్తకంలోని మొదటి భాగంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ మీద తిరుగుబాటు ఆరంభమైన తొలి దశనుండి చివరకు బ్రిటీష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సాగిన జాతీయోద్యమం విజయవంతమయ్యి, స్వాతంత్ర్యం సాధించిన తరువాత ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఏర్పడేంత వరకు సమాచారాన్ని సంక్షిప్తంగా పొందుపర్చాను. ఈ కథనానికి భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం కాలం నాటి ప్రధాన సంఘటనలను పాఠకుల స్మృతిలోకి తెచ్చేందుకు స్వాతంత్ర్యోద్యమం సాగిన తీరు తెన్నులను వివరిస్తూ, ఆయా ప్రధాన సంఘటనల రూపాలను పాఠకుల ఎదుట సాక్షాత్కరింపచేసేందుకు జాతీయ, ప్రాంతీయ స్థాయిలో స్ఫూర్తిదాయకంగా నిలచిన అలనాటి సంఘటనల పలు చిత్రాలను, ఫోటోలను జోడించాను.

బ్రిటీష్ వ్యతిరేక పోరాటాలలో పాల్గొన్న స్వాతంత్ర్యసమర యోధుల జీవిత రేఖా చిత్రాలను **అనుబంధం-1** గా ప్రత్యేకించి రెండవ భాగంలో ఇచ్చాను. ఈ భాగంలో మొత్తం 50 మంది యోధుల జీవిత చరిత్రలను పొందుపర్చాను. ఈ జీవన రేఖాచిత్రాలలో, ఆంధ్రప్రదేశ్లో జన్మించి ఇక్కడే గడిపిన వారి గురించి మాత్రమే కాకుండా, తెలుగుగడ్డ మీద కళ్ళుతెరచి, బాల్యం ఇక్కడే గడిపి, ఆ తరువాత ఇతర ప్రాంతాలకు వెళ్ళి స్థిరపడిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల జీవిత విశేషాలను కూడా కలిపాను.

ఈ విభాగంలో స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా ఆ తరువాత సాగిన ప్రజాపోరాటాలలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించిన వారున్నారు. అందులో రజియా బేగం, జమాలన్నీసా బాజీ లాంటి వారు ఆనాటి వారి కార్యక్రమాల వివరాలను స్వయంగా వెల్లడించినందున అ వివరాలు గ్రంథస్థమయ్యాయి. ఆ పోరాటాలలో ఇతరులెవ్వరికీ

ఏమాత్రం తీసిపోకుండా ముస్లిం కుటుంబాలు, ముస్లిం మహిళలు కూడా నిర్వహించిన పోరాట కార్యక్రమాలు, ఆ పోరుబాట సాగిన రాజకీయ పక్షాలకు ఆ మహిళామ తల్లులు ఎంతగా సహకరించారన్నది ఈ కథనాల ద్వారా బహిర్గతమౌతుంది. ఆ విశేషాలను పాఠకులకు అందివ్వాలని ఆ విశేషాలను ఇందులో విస్తారంగా పొందుపర్చాను.

ఆ తరువాత స్వాతంత్ర్యసమర స్ఫూర్తితో సాగిన ప్రజాపోరాటాలలో పాల్గొని చరిత్ర సృష్టించిన ప్రజా పోరాటయోధుల జీవిత రేఖాచిత్రాలను మూడవ భాగంలో ఇచ్చాను. ఈ భాగంలో ఉన్న యోధులు అటు స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో పాల్గొన్నారు. ఆ తరువాత జరిగిన ప్రజా పోరాటాలలో అంతకంటే ప్రధాన పాత్ర వహించినందున వారి వివరాలను ప్రత్యేకంగా **అనుబంధం-2** శీర్షిక క్రింద వర్గీకరించి ప్రత్యేకంగా సమర్పించాను.

ఈ గ్రంథంలో స్వాతంత్ర్యసమరయోధుల జీవిత రేఖాచిత్రాలలో ఆయా యోధుల జీవిత విశేషాలను చాలా వరకు సమగ్రంగా సమకూర్చేందుకు ప్రయత్నం చేశాను. కొంత మందికి సంబంధించిన వివరాల కోసం ఎంతగా ప్రయత్నించినా నాకున్న పరిమితుల వలన పూర్తిగా సమకూర్చుకోలేకపోయాను. ఆ కారణంగా అవసరమైన సమాచారం లభించని ఆ యోధుల వివరాలను కూడా పుస్తకంలో పొందుపర్చాలన్న ఉద్దేశ్యంతో, పలు గ్రంథాల నుండి, స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రతో పరిచయం ఉన్న పలువురి నుండి సేకరించిన సమాచారాన్ని నాల్గవ భాగంలో జిల్లాల వారిగా సంక్షిప్తంగా సమకూర్చాను. ఈ సమాచారాన్ని **అనుబంధం -3** శీర్షిక క్రింద పేర్కొన్నాను. అనుబంధం 1, 2 లలో వచ్చిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల ప్రస్తావన అనుబంధం -3లో చాలా క్లుప్తంగా పునరావృతం అయినప్పటికీ, ఆ విశేషాలు ఇతర అనుబంధాలలో వివరంగా ఉన్నాయన్న విషయాన్ని పాఠకుల సౌలభ్యం కోసం ప్రత్యేకంగా సూచించాను.

ఈ గ్రంథంలోని అతి ముఖ్యమైన సమాచారాన్ని ఇతర గ్రంథాల నుండి గ్రహించి, ఆ సమాచారాన్ని ఉటంకిస్తున్నప్పుడు సామాన్య పాఠకులకు చిరాకు కలిగించకుండా నాదైన **బుక్ స్టైలు** ను అనుసరించాను. ఆ వాక్యాలను 'కోట్-అన్కోట్' చేయడం కాకుండా వాటిని **బోల్డు** చేశాను. ఈ విధంగా బోల్డు చేసిన వాక్యాలన్నీ ఇతర గ్రంథాల నుంచి గ్రహించినవిగా గుర్తించాల్సిందిగా పాఠకులకు మనవి. ఈ వాక్యాలు, సమాచారం ఏ, ఏ గ్రంథాల నుండి సేకరించడం జరిగిందో ఆ వివరాలను ఆ వాక్యం చివర్నే ఇచ్చాను. ఈ విధంగా ఎక్కడికక్కడ రిఫరెన్స్ ఇవ్వడం వలన సామాన్య పాఠకుడితోపాటుగా ఆసక్తి గల ఇతర రచయితలకు కూడా ఆ సమాచారం ఉపయుక్తం కాగలదని భావిస్తున్నాను. ఆ కారణంగా ప్రతి స్కెచ్ చివర్న పాదసూచికలు ఇచ్చే పద్ధతులను పాటించలేదు.

నా పుస్తకాలు పరిశోధనాత్మక గ్రంథాల సరసన చేరి అవి పండితుల పరామర్శ వరకు మాత్రమే పరిమితం కాకుండా సామాన్య పాఠకుని చెంత చేరాలన్నది నా ఆశ. ఆ

కారణంగా సామాన్య పాఠకులకు ఇబ్బంది కలిగించే, పఠనశీలత స్వభావానికి అవరోధం కల్పించే **బుక్ స్టైలు** విధానాలను అనుసరించలేదు. 'చరిత్ర జ్ఞానం ప్రజాస్వామీకరించబడాలి' అంటే అది సామాన్య పాఠకుణ్ణి కూడా ఆకట్టుకుని చదివించేలా, చదివిన విషయాన్ని పాఠకుడు సులభంగా గ్రహించగలగాలన్న ఆలోచనతో నాదైన పద్ధతిని అనుసరిస్తూ వచ్చాను. ఈ పద్ధతి మీద తీర్పును పాఠకులకు వదిలేశాను.

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో భాగస్వాములైన వ్యక్తుల చరిత్రకు సంబంధించిన విషయాలను, సమాచారాన్ని నేరుగా ఆ వ్యక్తుల నుండి, ఆ వ్యక్తులు లేనప్పుడు ఆ వ్యక్తుల కుటుంబీకులు, సహచరులు, సన్నిహితుల నుండి, ఆ తరువాత సమకాలీన రచయితల గ్రంథాల నుండి, చరిత్రకారులు శోధించి, సాధించి అక్షరబద్ధం చేసిన గ్రంథాల నుండి సేకరించటం జరిగింది. ఈ గ్రంథం కోసం పై విధంగా నాకు అందుబాటులోకి వచ్చిన అన్ని ఆధారాల నుండి కావాల్సిన సమాచారాన్ని రాబట్టుకున్నాను. ఆ విధంగా లభించిన సమాచారం ఆధారంగా ఈ పుస్తకం రూపొందింది కనుక ఆ వ్యక్తులు, ఆ గ్రంథాలు, ఆ పత్రికల జాబితాలను కూడా పాఠకుల ఎరుకలో ఉంచడానికి **ఆధార గ్రంథాలు-పత్రికలు** అను శీర్షిక క్రింద నేను సంప్రదించిన గ్రంథాల, పత్రికల జాబితాను ఇచ్చాను. ఈ గ్రంథంలో ప్రచురితమైన కొన్ని ఫోటోలు, చిత్రాలు పలు గ్రంథాల నుండి, పత్రికలు, వెబ్సైట్ల నుండి తీసుకున్నందున, ఆ జాబితా కూడా జతచేశాను.

నా ప్రయత్నాన్ని అభినందిస్తూ, నా కృషిని ఆహ్వానిస్తూ ఎంతో మంది పెద్దలు, మిత్రులు, సన్నిహితులు సమాచార సేకరణలో నా శ్రమను తగ్గించేందుకు తాము స్వయంగా రంగంలో దిగి నాకు అవసరమగు చాలా సమాచారాన్ని, తగిన చిత్రాలను, ఫోటోలను సేకరించి నాకు పంపి సహకరించారు. అటువంటి పెద్దల, మిత్రుల, సన్నిహితుల జాబితాను కూడా ప్రకటించడం నా బాధ్యతగా భావించాను. ఆ కారణంగా ఆ జాబితాను ప్రత్యేకంగా నా ధన్యవాదాలతో సమర్పించుకున్నాను.

చివరకు ఈ గ్రంథం రూపుదిద్దుకోవడంలో తమ ఆర్థిక-హార్థిక సహకారం అందించిన సహృదయులు **జనాబ్ సర్దార్ అలీ ఖాన్ (హైదరాబాద్)**, **జనాబ్ షేక్ బాషా మొహిద్దీన్ (వెంకటరంగాపురం)**, **డాక్టర్ యండి. రఫి (హన్మకొండ)**, **డాక్టర్ కె.యల్ కుట్టి (నెల్లూరు)**, పరిచయవాక్యం రాసిచ్చిన ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం చరిత్రోపన్యాసకులు **ప్రోఫెసర్ అడపా సత్యనారాయణ** గారికి, చక్కని ముఖచిత్రం తయారు చేసి ఇవ్వడమే కాకుండా, పుస్తకాన్ని మరింత అందంగా తీర్చిదిద్దడంలో సహకరించిన ప్రముఖ చిత్రకారులు **షేక్ అబ్దుల్లా సాహెబ్ (విజయవాడ)**, **యన్.జయరాజ్ (వినుకొండ)**, ఈ పుస్తకంలోని కొన్ని చిత్రాలను, ఫోటోలను మరింత అందంగా రూపొందించి ఇచ్చిన ప్రముఖ చిత్రకారులు **వజ్రగిరి జెస్టిన్ (వినుకొండ)**, నా ప్రతి పుస్తకాన్ని ముందుగా చదివి తగిన సలహాలు-

సూచనలు ద్వారా సహకరిస్తున్న చరిత్రోపన్యాసకులు షేక్ మహబూబ్ బాషా (బి.ఆర్.అంబేద్కర్ కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం, లక్నో, ఉత్తరప్రదేశ్), ఈ గ్రంథాన్ని పూర్తిగా చదివి పలు సూచనలు చేసిన సద్విమర్శకులు కొత్తపల్లి రవిబాబు (విశాఖ ప్రధానాచార్యులు, శ్రీ వెలగపూడి రామకృష్ణ స్మారక ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల, నగరం, ప్రజాసాహితీ మాసపత్రిక ప్రధాన సంపాదకులు), ప్రముఖ రచయిత, సన్నితులు పెద్ది సాంబశివరావు (గుంటూరు) గార్లకు నా ధన్యవాదాలు.

నా ప్రయత్నాలకు తొలినుండి ఎంతగానో సహకరిస్తున్న 'అజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్' చైర్మన్ జనాబ్ షేక్ పీర్ అహమ్మద్ (హైదరాబాద్), ఉపయుక్తమగు పలు ఉర్దూ గ్రంథాలను చదివి అందులో అవసరమైన సమాచారాన్ని నాకు విడమర్చి చెబుతూ, అనుక్షణం నన్ను ఆశీర్వదిస్తూ, ప్రతిక్షణం నా వెంట నిలచి నన్ను ప్రోత్సహించిన మా అమ్మ సయ్యద్ బీబీజాన్, నా ప్రతి ప్రయత్నం వెనుక తానుండి సతతం నాకు చేదోడుగా నిలుస్తూ, అన్నివిధాల ప్రోత్సహిస్తూ, క్రియాశీలక చోదకశక్తిగా సహకరిస్తున్న నా జీవిత భాగస్వామి షేక్ రమీజా భాను, మా కుటుంబ గ్రంథాలయం పర్యవేక్షురాలిగా, ఏ సమయంలోనైనా ఏ గ్రంథం కోరినా శ్రమ అనుకోకుండా తక్షణమే అందిస్తూ వచ్చి, నా రచనా వ్యాసంగం సాఫీగా సాగడానికి పూర్తిస్థాయిలో సహకరించిన నా కుమార్తె సయ్యద్ జాశ్మీన్ అహమ్మద్ల సహకారం లేనట్లయితే ఈ గ్రంథాన్ని సజావుగా పూర్తిచేయడం నాకు సాధ్యమయ్యేది కాదు.

ఈ గ్రంథ రచయితను నేనైనా, సమాచార సేకరణ వద్ద నుండి, ఆ సమాచారానికి పుస్తకం రూపం కల్పించి పాఠకులకు అందించగలిగించేంత వరకు సాగిన సుదీర్ఘ ప్రక్రియలో నాకు ప్రత్యక్షంగా సహకరించిన పలువురు ప్రముఖులు, సన్నిహితులు, మిత్రులతోపాటుగా పరోక్షంగా నాకు చేయూత నిచ్చిన రచయితలు, ప్రచురణకర్తలు చాలా మంది ఉన్నారు. ఆ కారణంగా ఈ గ్రంథం సృష్టి వ్యష్టి కృషి కంటే సమష్టి కృషి ఫలితమని సవినయంగా విన్నవించుకుంటూ, నేను సంప్రదించిన పలు గ్రంథాల రచయితలకు, ఆ గ్రంథాల ప్రచురణ కర్తలకు, నేను సందర్శించిన పలు గ్రంథాలయాలకు చెందిన అధికారులకు, ఆ గ్రంథాలయాల సిబ్బందికి, ఈ గ్రంథ రచన-ప్రచురణ కార్యక్రమంలో సహకరించిన ప్రతిఒక్కరికీ నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు తెలుపుకుంటున్నాను.

ఇక ... ఈ గ్రంథం గురించి తీర్పు చెప్పాల్సింది పాఠకులే !

అందులో...

అంకితం ...	
భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ముస్లింలు	017
స్వాతంత్ర్యసమరయోధుల జీవిత రేఖా చిత్రాలు (అనుబంధం -1)	119
ప్రజా పోరాటయోధుల సంక్షిప్త వివరాలు (అనుబంధం -2)	331
స్వాతంత్ర్యసమరయోధుల సంక్షిప్త వివరాలు (అనుబంధం -3)	349
చివర్లో మీతో ఓ మాట !	375
ధన్యవాదాలు	380
ఆధార గ్రంథాలు-పత్రికలు	382
రచయిత ఇతర గ్రంథాల వివరాలు	392

భవ్య భారత భవితకు

జాశ్మిన్

సూరజ్

అన్సర్

నవీద్

నేహ

మిరాజ్

మొయిన్

**శుభాశ్చీనులతో
అంకితం.**

సయ్యద్ జాశ్మిన్ అహమ్మద్
షేక్ అన్సర్ బాషా
షేక్ సూరజ్ బాషా
షేక్ నేహ సుల్తానా
షేక్ నవీద్ అహమ్మద్
షేక్ ముహమ్మద్ మొయిజుద్దీన్
షేక్ ముహమ్మద్ మిరాజుద్దీన్

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు

బ్రిటీష్ బానిస బంధనాల నుండి విముక్తిని కోరుకుంటూ, వజ్రసంకల్పంతో, అద్వితీయ పోరాటపటిమతో భారతీయులు సాగించిన స్వాతంత్ర్యోద్యమం ప్రపంచ పోరాటాల చరిత్రలో సువర్ణక్షరాలతో లిఖించదగిన మహత్తర ఘట్టం. ఈ మహోద్యమంలో దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాల ప్రజలు జాతి, కుల, మత, వర్ణ భేదాలను మరచి స్వరాజ్య సాధన మాత్రమే అంతిమ లక్ష్యంగా పాల్గొన్నారు.

భిన్నత్వంలో ఏకత్వం-ఏకత్వంలో భిన్నత్వం, అంతర్గత మార్గదర్శక సూత్రంగా సాగుతున్న భారతీయ సాంఘిక జనసముదాయాలలో ఒకటైన ముస్లిం జనసముదాయం సోదర జనసమూహాలతో కలిసి మెలసి ఈ పోరులో క్రియాశీలకంగా పాల్గొంది. అది శాంతిపథమైనా, విప్లవమార్గమైనా ఆత్మార్పణలకు ఏనాడు వెనుకడుగు వేయలేదు. మాతృభూమి పట్లగల అవ్యాజ్య ప్రేమాభిమానాల ఫలితంగా ధన మాన ప్రాణాలను పణంగా పెట్టి సోదర సమానులతో కలిసి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించారు. అసమాన త్యాగాలతో అమరులయ్యారు. అద్భుతమైన విజయాలను సాధించారు. అపూర్వ త్యాగాలు, అద్వితీయ సాహసాలతో బ్రిటీష్ వలస పాలకులను స్వదేశం నుండి పారద్రోలి స్వదేశీయుల పాలన సాధించుకోవడంలో మహత్తర పాత్ర నిర్వహించారు.

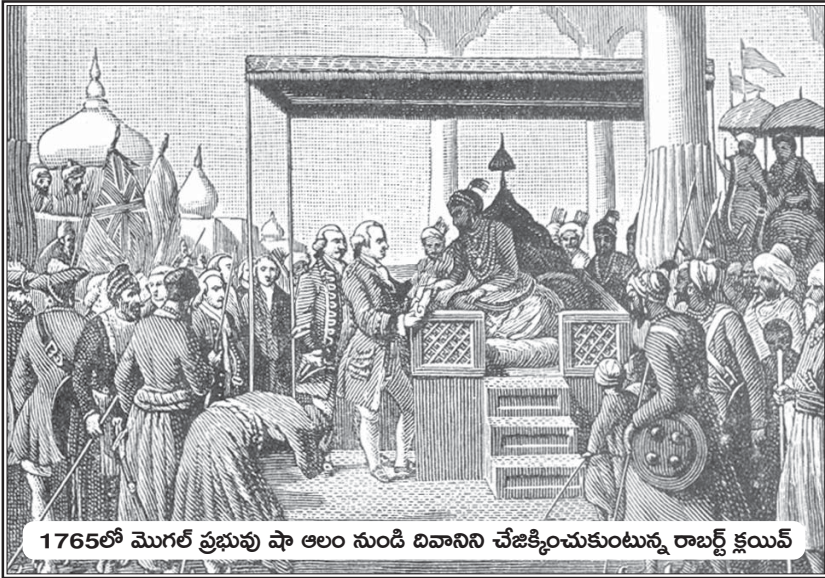
ఈ పోరులో అశేష హిమాచలం ఎలాగైతే నడుంకట్టి కదనరంగానికి కదలి వచ్చిందో అదే విధంగా ఆంధ్రాపని కూడా పొటెత్తిన సముద్రంలా త్యాగాల బాటలో ముందుకు సాగింది. పరదేశీయుల పీడనను వదిలించుకునేందుకు భారతీయులంతా ఏకీకృతంగా పోరుబాటలో సాగుతున్న సమయంలో ఆంధ్రులు ఆ మార్గాన్నే ఎన్నుకున్నారు. ఈ క్రమంలో తెలుగుగడ్డ మీద పుట్టి పెరిగిన ముస్లింలు తరతరాలుగా కలసి మెలసి సహజీవనం సాగిస్తున్న సోదర సమానుల దారినే ఎంచుకున్నారు. ముస్లిమేతర జనసముదాయాలలోని స్వాతంత్ర్య సమరయోధులతో కలిసి ముందుకు నడిచారు. చివరికంటా ఆంగ్లేయ వలస పాలకులతో పోరాడి భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో తమవంతు భాగస్వామ్యాన్ని అందించారు.

ఈ మేరకు స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ముస్లిం జనసముదాయాలు నిర్వహించిన మహత్తర పాత్రకు అంతర్గత, బహిర్గత కారణాలు, జాతీయ స్థాయి పరిణామాల మూలంగా చరిత్రలో లభించాల్సినంత ప్రాధాన్యత, ప్రాముఖ్యత, ప్రచారం లభించలేదు. ప్రామాణిక చరిత్ర గ్రంథాలలో తగిన స్థానం లభించక పోవడం వలన సాహిత్య, సాంస్కృతిక, కళారంగాలలో ముస్లింల త్యాగాలకు సంబంధించిన ప్రస్తావనలు అంతగా అగుపించవు. ఈ దౌర్భాగ్యం వలన ఈ జనసముదాయాల చారిత్రక భాగస్వామ్యం జనబాహుళ్యానికి పూర్తిగా చేరలేదు. ఆ కారణంగా ఆనాటి అపూర్వ ఆత్మార్పణలు, త్యాగాలు చరిత్ర గర్భాన మరుగున పడిపోయాయి.

తొలి సమరశంఖారావం

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పేరుతో వ్యాపారం నిమిత్త భరత గడ్డ మీద అడుగు పెట్టిన ఆంగ్లేయులు తిన్నగా స్వదేశీ ప్రభువుల ప్రాపకం సంపాదించారు. అనుమతులు పొందేందుకు అంగీకరించిన షరతులను ఉల్లంఘించారు. దుశ్చర్యలను సహించ లేని బెంగాలు నవాబు సిరాజుద్దౌలా తొలిసారిగా ఆంగ్లేయుల మీద 1757లో పోరాటం ప్రారంభించారు. స్వజనుల నమ్మకద్రోహం కారణంగా బెంగాల్‌లోని ప్లాసీ అను గ్రామం వద్ద కంపెనీ సైన్యాలతో జరిగిన యుద్ధంలో సిరాజుద్దౌలా పరాజయం పాలయ్యారు.

ఆ విధంగా లభించిన విజయంతో తమ పునాదులను గట్టిపర్చుకోచూసిన ఆంగ్లేయులకు ఆ తరువాత మరో పోరాట యోధుడు మీర్ ఖాశిం అడ్డుతగిలారు. 1764లో బక్సర్ వద్ద ఆంగ్లేయులతో ఆయన తలపడ్డారు. అంగబలం, అర్థబలంతోపాటుగా, విభీషణ మనస్తత్వం గల కొందరు స్వదేశీ పాలకులు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాలకు అండగా నిలవడంతో ఆ యుద్ధంలో ఆంగ్లేయులు విజయం సాధించాయి. ఈ విజయంతో ఆంగ్లేయులు పూర్తిగా ఉత్తర హిందూస్థానంలో బలపడ్డారు. ఈ విధంగా లభించిన

1765లో మొగల్ ప్రభువు షా ఆలం నుండి దివానిని చేజిక్కించుకుంటున్న రాబర్ట్ క్లయ్

విజయాపకాశాల మూలంగా మొగల్ పాదుషాల మీద ఒత్తిడి పెంచి 1765లో మొగల్ ప్రభువు షా ఆలం నుండి బెంగాల్ దివానిని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ కైవసం చేసుకుంది. అనాటి నుండి భారతీయుల మీద బ్రిటీష్ వలసపాలకుల పెత్తనం పూర్తిగా స్థిరపడ సాగింది. ఈవిధంగా లభించిన పెత్తనం ఆసరాగా అన్నివర్గాల ప్రజలను, స్వదేశీ ప్రభువులను ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులు, ఆంగ్లేయ అధికారులు దోచుకోవటం ఆరంభించారు.

తొలినాటి ప్రజాపోరాటాలు

ఈ దోపిడి వాతావరణం ప్రజల జీవితాలను అతలాకుతలం చేయడంతో 1763 ప్రాంతంలో బెంగాల్ లోని ఫకీర్లు-సన్యాసులు కలసి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకుల మీద ధ్వజమెత్తారు. ప్రజల అండదండలతో పొగలు సెగలు కక్కిన **ఫకీర్లు-సన్యాసుల తిరుగుబాటు** మజ్నుషా ఫకీర్ నేతృత్వంలో ఆరంభమై 1800 వరకు సాగింది. అనంతరం 1820 ప్రాంతంలో పీర్ షరియతుల్లా నేతృత్వంలో బ్రిటీష్ వ్యతిరేక ఉద్యమం తిరిగి ప్రారంభమైంది. ఈ ఉద్యమం **ఫరాజీ ఉద్యమం**గా ఖ్యాతి గాంచింది. ఈ పోరాటాలన్నీ బెంగాల్, బీహార్ తదితర ప్రాంతాలకు పరిమితమైనాయి.

అనాడు ఫకీర్లు-సన్యాసులు, ఫరాజీ ఉద్యమకారుల బాటలో ప్రారంభమైన మరొక మహోద్యమం **వహాబీ ఉద్యమం**. ఈ ఉద్యమం ఫరాజీలు తిరుగుబాటు చేసిన కాలంలోనే

ఆరంభమైంది. బ్రిటీష్ వ్యతిరేక ఉద్యమాలకు పుట్టినిల్లు అయినటువంటి బెంగాల్ నుండి తొలుత వహాబీలు విజృంభించారు. మత సంబంధిత పవిత్రత, స్వచ్ఛతను కాపాడే ఉద్దేశ్యంతో వహాబీలు తొలుత ఉద్యమించినా, చివరకు ప్రజా బాహుళ్యం ఎదుర్కొంటున్న సమస్యల పరిష్కారం కోసం ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ మీద, కంపెనీ తాబేదార్లపై తిరగబడక తప్పలేదు. ఆ క్రమంలో బ్రిటీష్ వ్యతిరేకతను పూర్తిగా వంట బట్టించుకుని సాగిన వహాబీ ఉద్యమం ఆ తరువాత పలు చారిత్రాత్మక సంఘటనలకు, ప్రఖ్యాతి చెందిన విచారణలకు కారణమైంది.

ఈ విధంగా సాగుతున్న ప్రజాపోరాటాలు తెలుగుగడ్డ మీదగల సామాన్య ప్రజలను, ప్రభువులను ప్రభావితం చేయకపోలేదు. ఆత్మగౌరవం గల ప్రజలు, ప్రభువుల సంబంధితులు వలసపాలకుల వ్యతిరేకంగా ఆగ్రహాన్ని వ్యక్తం చేయడం ఆరంభించారు. ఈ ఆగ్రహం అతి త్వరిత కాలంలో తిరుగుబాటుగా పూర్తి స్థాయిలో ప్రదర్శితమయ్యింది.

విశాఖపట్నం గడ్డ మీద సిపాయిల తొలి తిరుగుబాటు

ఉత్తర హిందూస్థానంలో నిలదొక్కుకున్న ఆంగ్లేయులు దక్షిణ భారతదేశాన్ని కూడా పూర్తిగా తమ అధీనంలో తెచ్చుకునే ప్రయత్నాలు ప్రారంభించారు. ఆ ప్రయత్నాలను దక్షిణాదిలో మైసూరు రాజ్యాధినేత హైదర్ అలీ చాలా దృఢంగా ఎదుర్కొన్నారు. ఆయనను ప్రతిఘటించడానికి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఎన్నో నాటకాలు ఆడాల్సివచ్చింది. ఇటు మరాఠాలను, అటు నిజాంను తోడుతెచ్చుకోవాల్సి వచ్చింది, కుట్రలు చేయాల్సి వచ్చింది.

అనాటి మైసూరు అధినేత హైదర్ అలీ బ్రిటీష్ వ్యతిరేక ప్రయత్నాలకు దక్షిణాదిలోని స్వదేశీ పాలకులు అనుకూలంగా స్పందించకపోయినా, ఆయన సాహసకృత్యాలు, సాధించిన విజయాలు మాత్రం స్వదేశీపాలకుల సైన్యంలోని భారతీయులను బాగా ఆకట్టుకున్నాయి. ఆ ప్రభావం నుండి తెలుగు గడ్డమీది స్వదేశీసైనికులు కూడా మినహాయింపు కాలేదు. దక్షిణాదిన ఎక్కడ ఉన్నా శత్రువును దునుమాడుతూ అప్రతిహతంగా సాగుతున్న మహాయోధుడు హైదర్ అలీ పోరాట గమనాన్ని గమనించసాగారు.

ఈ నేపథ్యంలో 1780 ప్రాంతంలో మద్రాసు దాకా బ్రిటీష్ వర్తను తరుముకొచ్చిన హైదర్ అలీని ఎదుర్కొనేందుకు ఆంగ్లేయులకు మరింత సైన్యం అవసరమైంది. విశాఖపట్నం, మచిలీపట్నంలలో ఉన్న తమ ప్రధాన సైనిక స్థావరాల నుండి సైన్యాలను మద్రాసుకు తరలించేందుకు స్థానిక సైనికాధికారులకు ఆజ్ఞలు అందాయి. ఆ ఆజ్ఞలను మచిలీపట్నంలోని సైన్యాధికారులు, సైనికులు తు.చ తప్పక పాటించారు. విశాఖపట్నంలోని భారతీయ సైనికులు మాత్రం ధిక్కరించారు. మద్రాసు వెళ్ళి హైదర్ అలీ మీద పోరాడాలని జారీ అయిన ఆదేశాలను స్వదేశీ సైనికులు ఖాతరు చేయకపోగా ఆంగ్లేయాధికారుల మీద తిరగబడ్డారు.

తొలి తిరుగుబాటు నాయకుడు సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్

ఈ ధిక్కరణకు విశాఖపట్టణంలోని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనిక స్థావరంలో సుబేదార్ గా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న షేక్ అహమ్మద్ నాయకత్వం వహించారు. సుబేదార్ అహమ్మద్ తన సైనిక సహచరులతో కలసి మైసూరుకు ఒక్క అడుగు కూడా తాము కదిలేది లేదని ఆంగ్లేయాధికారులకు స్పష్టం చేశారు. అయినా ఆధికారులు తీవ్ర వత్తిడి తీసుకరాగా అధికారుల మీద తిరగబడి కాల్పులు జరిపారు. ఈ సందర్భంగా పలువురు ఆంగ్లేయ అధికారులు ప్రాణాలు వదిలారు. స్వదేశీ సైనికుల కట్టలు తెంచుకున్న ఆగ్రహానికి తట్టుకోలేక కంపెనీ సైన్యాధికారులు కాళ్ళకు బుద్ధి చెప్పారు. స్వదేశీ సైనికుల తుపాకి గుండ్ర నుండి ప్రాణాలను రక్షించుకునేందుకు కలుల్లోకి దూరిన ఎలుకల్లా దాక్కొన్నారు.

ఆ చర్యతో విశాఖపట్టణంలోని బ్రిటీష్ సైనికస్థావరమంతా సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్ నాయకత్వంలో గల స్వదేశీ సైనికుల అధీనంలోకి వచ్చింది. ఆంగ్లేయాధికారులు పారిపోగా, చేతికి చిక్కిన అధికారుల నుండి కావాల్సిన సమాచారం రాబట్టి కోశాగారంలోని ధన సంపదను, ఆయుధాగారంలోని ఆయుధాలను సుబేదార్ అహమ్మద్ స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఈ విధంగా చూస్తే భారతదేశంలో ఆంగ్లేయుల మీద మొట్టమొదటిసారిగా తిరుగుబాటు శంఖారావం పూరించి, ఆంగ్లేయులను తరిమికొట్టి సైనిక స్థావరాలను స్వాధీనం చేసుకున్న స్వదేశీ సైన్యాధికారిగా సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్ ను చెప్పుకోవచ్చు.

ఈ విషయాన్ని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం చరిత్ర శాఖాధిపతి డాక్టర్ కొల్లూరు సూర్యనారాయణ నవంబరు 28, 2006న విశాఖపట్టణంలోని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో రచయితతో మాట్లాడుతూ, తొలి తిరుగుబాటు 1780 అక్టోబరు 3న విశాఖపట్టణంలో జరిగింది...దురదృష్టవశాత్తు ప్రజలకు మంగళపాండే మాత్రమే తెలుసు, అన్నారు. ఈ విషయాన్ని ఆయన 'దక్కన్ క్రానికల్ దినపత్రికలో ప్రచురితమైన ఆర్టికల్లో మరింతగా వివరంగా రూఢి చేశారు. ('The First revolt occurred in Vizagapatnam on October 3, 1780...Unfortunately people know only about Mangal Pande' - 'Deccen Chronicle', Daily, Vijayawada, 01-10-2006, Page 1-2).

షేక్ అహమ్మద్ గుంటూరు జిల్లా సత్తెనపల్లికి చెందిన వ్యక్తిగా ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం ఆర్కియాలజీ విభాగం విశ్రాంత అధిపతి డాక్టర్ ఇ.వి. గంగాధరం సమాచారం ద్వారా తెలుస్తుంది. విశాఖలో సుబేదార్ అహమ్మద్ స్మృతిచిహ్నంగా రూపొందించిన స్థూపానికి సంబంధించిన వివరాలను తెలుపడం మాత్రమే కాకుండా తాను రూపొందించిన ఆ చిహ్నం రఫ్ స్కెచ్ కూడా 1999 లో డాక్టర్ ఇ.వి. గంగాధరం రచయితకు అందించారు. ఈ కథనం ప్రకారం చూస్తే 1780లోనే తెలుగు బిడ్డడు సుబేదార్ షేక్ అహమ్మద్ నాయకత్వంలో

సిపాయిలు తొలిసారిగా తిరుగుబాటు చేసిన వైనం తేటతెల్లమౌతోంది.

ఆనాడు విశాఖపట్టణంలో ఆరంభమైన సైనికుల తిరుగుబాటు తరువాత 1806లో తమిళనాడులోని వెల్లూరు సైనికస్థావరంలో మరో తిరుగుబాటు జరిగింది. ఈ రెండు తిరుగుబాట్లు కూడా దక్షిణాదిలో జరగటం విశేషం. ఈ తిరుగుబాట్ల తరువాత మాత్రమే 1824లో ఉత్తర భారతదేశంలోని ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం గోరఖ్ పూర్ లో స్వదేశీ సిపాయిలు ఆంగ్లేయ అధికారుల ఆజ్ఞలను వ్యతిరేకిస్తూ తిరగబడిన ఘట్టాలు జరిగాయి.

ఈ విధంగా చూస్తే దేశంలో ఉత్తరాదికాని దక్షిణాదికాని ఎక్కడ ఏ ప్రాంతంలో ఏం జరిగినా ఆ పోరాటాల ప్రభావం, ఆ పోరాటాలలో ప్రధాన పాత్రధారుల వ్యక్తిత్వాల ప్రభావం దక్షిణాది ప్రాంతాలకు తద్వారా ఆంధ్రప్రదేశ్ కు కూడా విస్తరించిన వైయాన్ని గమనించ వచ్చు. ఆ కారణంగా తొలుత ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాలన్నీ ఎక్కడో బెంగాల్ ప్రాంతంలో ఆరంభమైనప్పటికీ ఆ ఉద్యమాల ప్రకంపనలు తిన్నగా ఆంధ్రావనిని కూడా తాకిన సంఘటనలు చరిత్రలో దర్శనమౌతున్నాయి.

ఆంగ్లేయుల పెత్తనాన్ని అంగీకరించని నూరుల్ ఉమ్రా

స్వజనుల మీద బ్రిటీషర్ల పెత్తనాన్ని సహించలేక, ఆంగ్లేయాధికారుల చర్యలను వ్యతిరేకించిన తొలివాటి ప్రముఖులలో నూరుల్ ఉమ్రా బహుదూర్ ఒకరు. ఆయన నైజాం దర్బార్ లో అతి ముఖ్యుడు. సికింద్రాబాద్ లోని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీలోని స్వదేశీ సైనికులను బ్రిటీష్ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా వ్యవహరించమంటూ 1806 ప్రాంతంలో నూరుల్ ఉమ్రా ప్రోత్సహించారు. ఈ ప్రేరణతో ఆంగ్లేయాధికారుల చర్యలు నచ్చని పలువురు సైనికులు, కంపెనీ సైన్యం నుండి వైదొలగి నూరుల్ ఉమ్రా పక్షాన చేరారు. ఆ కారణంగా ఆయన నైజాం నవాబు ఆగ్రహానికి గురయ్యారు. ఆంగ్లేయాధికారుల సలహాల మీద నిజాం నవాబు ఆయనను తన దర్బారు నుండి బహిష్కరించి, ఉస్మానాబాద్ జిల్లాలోని ఔసా కోటలో జీవితాంతం నిర్బంధించారు. చివరకు నూరుల్ ఉమ్రా 1818లో కన్నుమూశారు.

తెలుగుగడ్డ మీద వహాబీల ఉధృత ఉద్యమం

1820లో ఆరంభమై వహాబీల ఉద్యమం 1870 వరకు ఉధృతంగా సాగింది. ఈ ఉద్యమానికి కూడా ఆంధ్రావని ప్రతిస్పందించింది. ప్రజాస్వామ్యం లేకున్నా, నవాబుగిరి సాగుతున్నా, ప్రజలు మాత్రం బ్రిటీషర్ల పెత్తనాన్ని వ్యతిరేకించారు. నవాబులు ఇంగ్లీషు వారికి గులాంగిరి చేయడానికి అంగీకరించినా, ప్రజలు మాత్రం ససేమిరా అన్నారు. చివరకు నైజాం నవాబుల వంశంలోని వారు కూడా ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యాన్ని, పెత్తనాన్ని చాలా

వరకు అంగీకరించలేదు. తమ మాట సాగదని, తమ పోరు విజయం సాధించదని తెలిసినా కూడా, అత్యాభిమానంతో పోరుబాటన సాగి నిర్బంధాలకు గురై, జైళ్లలో మగ్గిపోయినవారు, ప్రాణాలను ఉరికంబాల మీద బలిపెట్టిన మానధనులైన యోధులు ఎందరో ఉన్నారు.

నూరుల్ ఉమ్రా తరువాత మరో ప్రముఖుడు బ్రిటీష్ వ్యతిరేక వేదిక మీదకు వచ్చారు. ఆయన నిజాం నవాబు సికిందర్ ఝా బహదూర్ కుమారుడు, అప్పటి నైజాం నవాబు నాసిరుద్దాలా సోదరుడు అయినటువంటి ముబారిజుద్దాలా. ఆయన అసలు పేరు మీర్ గోహర్ అలీ ఖాన్. బ్రిటీష్ల అడుగులకు మడుగులొత్తే నవాబుల నైజానికి ఆయన బద్ధ వ్యతిరేకి. చిన్నతనం నుండి ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక స్వభావం గల ముబారిజుద్దాలా వహాబీల ద్వారా బాగా ప్రభావితమయ్యారు. నైజాం సంస్థానంలో పెత్తనం సాగిస్తున్న ఆంగ్లేయుల వైఖరిని ఆయన నిరసించారు. ఆంగ్లేయుల అడుగులకు మడుగు లొత్తుతున్న ప్రభువుల వైనాన్ని సహించలేని స్థితిలో ఆయన ఆంగ్లేయుల చర్యలను తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు.

1815లో స్వేచ్ఛా-స్వతంత్ర భావాల ముబారిజుద్దాలా కంపెనీ పాలకుల మీద తిరుగుబాటును ఆరంభించారు. 1830లో అరబ్బు, ఆఫ్ఘన్ జాతీయులతో కలిసి తిరగబడ్డారు. అయితే నిజాం, బ్రిటీష్ల సంయుక్త బలగాల ముందు ఆయన పోరాటం ఊపిరి పీల్చుకోలేక పోయింది. ఆయన నిర్బంధానికి గురయ్యారు. ఆ తరువాత మరోమారు ఆయన పోరుకు సిద్ధపడగా, 1839లో బ్రిటీష్ రాణికి, నిజాం రాజ్యానికి వ్యతిరేకంగా కుట్ర పన్నారన్న నేరం మోపి ఆయనకు జీవిత ఖైదు విధించారు. ఆయన అనుచరులకు 10 సంవత్సరాలకు పైబడిన జైలు శిక్షలు పడ్డాయి. చిట్టచివరకు ముబారిజుద్దాలా ఆ శిక్షను అనుభవిస్తూ గోల్కొండ కోటలో 1854 జూన్ 25న కన్నుమూశారు.

ఈ మేరకు బ్రిటీష్ వ్యతిరేక ఉద్యమంలో పాల్గొన్న కర్నూలు నవాబు గులాం రసూల్ ఖాన్ ముబారిజుద్దాలాతో చేతులు కలిపారు. ఈ విషయాన్ని పసికట్టిన బ్రిటీష్ అధికారులు టి.యల్.జేన్ అను అధికారిని విచారణ కోసం కర్నూలు పంపారు. ఆ విచారణ తరువాత 1839 ఆక్టోబర్ 18న ఎ.బి.డైస్ అను సైన్యాధికారి నాయకత్వంలో ఆంగ్లసైన్యం కర్నూలు నవాబు సంస్థానం మీద దాడి చేసింది. ఆ పోరాటంలో నవాబు గులాం రసూల్ ఆంగ్ల సైన్యాలను వీరోచితంగా ఎదుర్కొనప్పటికీ పరాజితులయ్యారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యం ఆయనను అరెస్టు చేసి తిరుచునాపల్లి ఖైదుకు తరలించింది. ఆ జైలులోనే ఆంగ్లేయుల కుట్ర ఫలితంగా గులాం రసూల్ తన సేవకుని చేతిలో హత్యకు గురయ్యారు. ఈ విధంగా గులాం రసూల్ పోరాట జీవితం 1840 జూలై 12న ముగిసింది. (Article titled The Political Relations Between The Nawabs of Kurnool and The English East India Company, by Syed Moosa Miah, Published in Andhra Pradesh History Congress, Proceedings of the Ninth Session, Kurnool, 1985 Page. 156-157)

ఆ విధంగా 1857 నాటి ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి పూర్వమే భరతగడ్డ మీద వీచిన బ్రిటీష్ వ్యతిరేక పవనాలకు తెలుగుబిడ్డలు కూడా తగు విధంగా స్పందించారు. ఆ ప్రతిస్పందనల మేరకు తమ తమ ప్రాంతాలలో తగిన చర్యలకు పూనుకున్నారు.

తెలుగుగడ్డ మీద ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో తెలుగు ప్రజల పాత్రను గమనించే ముందుగా ఈనాడు ఆంధ్రప్రదేశ్ గా ప్రస్తుతం పిలువబడుతున్న సర్కారు, రాయలసీమ, కోస్తా ఆంధ్ర, తెలంగాణలు ఎవరి ఏలుబడిలో ఉన్నాయో తెలుసుకోవటం చాలా అవసరం. పాలకులు, ఆ పాలకుల స్వభావం, పరిపాలనా వ్యవస్థను బట్టి కూడా ఆయా ప్రాంతాల ప్రజల స్పందన -ప్రతిస్పందనలు ఉంటాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో అంతర్భాగమైన తెలంగాణ, రాయలసీమ, కోస్తా ప్రాంతాలు ఆనాడు పూర్తిగా అటు బ్రిటీష్ల పాలన క్రింద గాని లేక ఇటు నిజాం నవాబు ఏలుబడి క్రింద గాని లేవు. ఈ ప్రాంతాల ప్రథమంలో నిజాం నవాబు ఆధీనంలో ఉన్నప్పటికీ, ఫ్రెంచివారి ప్రాచకం కోసం 1753లో కొంత ప్రాంతాన్ని, బ్రిటీష్ల అండదండల కోసం మరికొంత భూభాగాన్ని 1800లో నైజాం నవాబులు ధారాదత్తం చేశారు. ఈ భూభాగాలను ఉత్తర సర్కారు, సీడెడ్ ప్రాంతాలుగా ఆనాడు పిలిచేవారు. 1800 నాటికి ఈ ధారాదత్తం ప్రక్రియ పరిసమాప్తమైంది. ఆనాటి ఉత్తర సర్కారు, సీడెడ్ జిల్లాలు కలిసి మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలో భాగమైన ఆంధ్రప్రాంతం ఏర్పడింది. మిగిలిన ప్రాంతాలు నిజాం పాలకుల ఏలుబడి క్రింద ఉండిపోయాయి. ఈ ప్రాంతం తెలంగాణగా పిలువబడింది. 1857 నాటికి ఆంధ్రప్రాంతం మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలో భాగంగా ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఏలుబడిలో ఉండగా, తెలంగాణ ప్రాంతం నిజాం సంస్థానాధీశుని పాలన క్రింద ఉంది.

స్థాయి భేదాలతో పోరుబాట

ఆయా ప్రాంతాలలో ఉన్నటువంటి రాజ్యవ్యవస్థ లేదా పాలనా వ్యవస్థను బట్టి ఆ ప్రదేశాలలోని ప్రజానీకం స్థాయి భేదాలతో 1857 నాటి పోరాటంలో పాల్గొన్నారు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సమరం సృష్టించిన ప్రకంపనలు నిజాం ప్రాంతాలలో కన్పించినంతగా, మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ ప్రాంతమైన ఆంధ్ర ఏరియాలో తొలిదశలో కన్పించలేదు. భారతదేశంలోని ఇతర ప్రాంతాలలో లాగా మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ ప్రాంతమైన ఆంధ్రలో పదవీచ్యుతులు గావించబడిన స్వదేశీ పాలకులు, ప్రభువులు లేకపోవడం ప్రధాన కారణం కావచ్చు. నిజాం ప్రాంతంలో స్వదేశీ పాలకుడున్నా కూడా, అక్కడ ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యం సాగుతున్నందున, ప్రజలు తమపై సాగుతున్న విదేశీయుల పెత్తనానికి, ఆధిపత్యానికి వ్యతిరేకంగా విజృంభించారు.

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు పూరించిన సమర శంఖారావాన్ని అంది పుచ్చుకున్న తెలుగు ప్రజలు బ్రిటీషర్ల పెత్తనాన్ని ఇక ఏమాత్రం సహించేది లేదని సాయుధులై కదిలారు. ఉత్తర భారతావనిలో ఈ పోరు ప్రారంభం కాకముందే ఆంధ్ర-తెలంగాణ ప్రాంతాలలో ఆత్మాభిమానం గల యోధులు, బ్రిటీష్ అధికారుల అణ్ణలను ఖాతరు చేయకుండా తిరుగుబాటు పతాకాలను ఎగుర వేసిన చరిత్ర కలిగి ఉన్నారు.

1857కు పూర్వం వహాబీ ఉద్యమం ప్రభావంతో తెలుగునాట పడిన తిరుగుబాటు బీజాలు 1857 నాటికి మొలకలెత్తటం ఆరంభించాయి. 1857కు ముందు ఆంధ్ర ప్రాంతంలో చిగురించిన తిరుగుబాటులను బ్రిటీషర్లు కర్కశంగా చిదిమివేశారు. బ్రిటీషర్ల పెత్తనం సహించలేక, 1846 ప్రాంతంలోనే కర్నూలు జిల్లాకు చెందిన ప్రజానాయకుడు నరసింహారెడ్డి బ్రిటీషర్ల మీద తిరగబడితే ఆయనకు ఆ ప్రాంతానికి చెందిన మరో యోధుడు మహమ్మద్ ఖాన్ అండగా నిలిచారు. అలాగే నరసింహారెడ్డికి హైదరాబాదుకు చెందిన సలాం ఖాన్ అను నాయకుడు సహకరించినట్లు దాఖలాలు ఉన్నాయి. (Article titled 1846 Revolt of Rayalaseema : Some Reflections, by N.Raghavendra, Published in Andhra Pradesh History Congress, Proceedings of the Tenth Session, Guntur, 1986, Page.197) ఈ నరసింహారెడ్డి సాహస చరిత్ర బెలీ సీరియల్ గా కూడా ప్రసారం అయ్యింది. ఆ తిరుగుబాట్లు పటిష్టమైన పోరాట రూపాలుగా పరిణతి చెందక ముందే ఆధునిక ఆయుధాలు, శిక్షణ పొందిన సైనిక బలగాలు గల ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఆ తిరుగుబాట్లను నలిపి వేయడంతో అవి చరిత్రలో తగినంత స్థానం పొందలేకపోయాయి.

ఉత్తర భారతదేశంలో రగులుతున్న బ్రిటీష్ వ్యతిరేకత తిన్నగా దక్షిణ భారత దేశాన్ని కూడా చుట్టేసాక, నిజాం సంస్థానంలో కూడ ఆ ప్రభావం స్పష్టంగా బలపడసాగింది. ఈ పోకడలు ఎంతవరకు విస్తరించాయంటే పోరుబాట నడవండి మేం మీ వెంట ఉంటా అంటూ సంస్థానాధీశుడికి ప్రజానీకం నేరుగా సలహా ఇచ్చేంత స్థాయిలో బ్రిటీష్ వ్యతిరేకత నైజాం సంస్థానంలో ఉనికిని సంతరించుకుని ఊపందుకుంది.

అష్టలుద్దౌలా ... పోరుబాట నడవండి !

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా, ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యాన్ని నిరసిస్తూ ప్రజలు ముందుకు రాసాగారు. ఈ మేరకు సాగిన ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక ప్రచార కార్యక్రమాలలో ప్రధానంగా మోల్వీలు, మషాయక్లు, పేష్ ఇమాంలు పూర్తిగా ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా బద్ధ విరోధులుగా మారి రాత్రింబవళ్ళు వ్యతిరేక కార్యకలాపాలలో పాల్గొన్నారు. ఆనాడు ప్రజలలో పొడచూపిన ఈ వ్యతిరేకత ఆంగ్లేయుల వరకు మాత్రమే పరిమితమైంది. స్వదేశీ పాలకుడు నైజాం సంస్థానాధీశుడి పట్ల ఎంతో గౌరవం కలిగిన ప్రజలు ఆయనను

ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పోరాడాల్సిందిగా, ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారుల పెత్తనం నుండి, ఆధిపత్యం నుండి పూర్తిగా విముక్తం కావాల్సిందిగా విజ్ఞప్తులు పంపుకున్నారు.

ఈ కదలికకు ఉత్తర భారతదేశంలో ప్రారంభమైన తిరుగుబాట్లు ప్రేరణగా నిలిచాయి. పరాయి పాలకుల మీద సమరం సాగించేందుకు అవకాశం కోసం ఎదురు చూస్తున్న పోరాటశక్తులు తక్షణమే ఆయుధాలను చేపట్టి బ్రిటీష్ పాలకులను సవాల్ చేశాయి. శతృవును ఎదుర్కొనేందుకు హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత కాంక్షిస్తూ ప్రజలను పోరాటం దిశగా సాగమని ప్రతి ఒక్కరిని కోరాయి. ఆ ప్రయత్నాలలో భాగంగా సాగిన విజ్ఞప్తులకు స్పందించని నిజాం నవాబును హేళన చేస్తూ తిరగబడమంటూ, కాదు కూడదంటే గాజులు తొడుక్కొని కూర్చోమని ప్రకటనలు, ప్లేకార్డులు ఈ క్రింది విధంగా హైదరాబాదు నగరంలో వెలిశాయి.

బహుదూర్ అష్టలుద్దౌలా మీద భగవంతుని, మహమ్మద్ ప్రవక్త దయ ఉంది. ఆయన భయపడకుండా ఉండాలి. ఒకవేళ భయపడినట్లయితే గాజులు తొడుక్కొని ఇంటి దగ్గర కూర్చోవడం మంచిది ... ఈ పోస్టర్లలో రాసిన ప్రకారంగా బహుదూర్ ప్రవర్తించినట్లయితే ఢిల్లీ నుండి ఇంకొక సుభా వస్తుంది, (నిజాం-బ్రిటీష్ సంబంధాలు (1727-1857), సరోజినీ రెగానీ, మీడియా హౌస్ పబ్లికేషన్స్, హైదరాబాద్, 2002, పేజి. 319-320)

ఈ పరిస్థితి ఎంత దూరం పోయిందంటే, ఈ వినతిని చదివిన వ్యక్తులుగాని, ఈ విషయం తెలుసుకున్న ఎవరైనా గాని ప్రకటించిన మేరకు నిజాంకు, ఆయన దివాన్ కు ఆ విషయం తెలుపకున్నా, ఈ ప్రకటనలను ఇక్కడి నుండి తొలగించినా అటువంటి వారు దేవుడు, ప్రవక్త శాపానికి గురవుతారని కూడా హెచ్చరించేంత వరకు వెళ్ళింది. ఈ రకమైన ప్రకటనలలో వెలుబుచ్చిన అభిప్రాయాలను గమనిస్తే ప్రజల పట్టుదల, ఆగ్రహం ఏస్థాయిలో ఉన్నాయో అర్థం చేసుకోవచ్చు.

" The aid of the Almighty and his prophet is present with Afzal-ud-Doula Bahadur who should not fear and be apprehensive. If fearful he should wear bangles and sit at home..... If AfzulooDowla does not act on this paper, another Soobah will be ready form Delhi...If after reading these papers on hearing it a representation is not made to the king (Nizam) or his Diwan,the oath of the swine is on him and if in case of a Hindu the oath of cow...if this paper removed from this place the cures of God and his prophet will rest on the person removing it..." (Highlights of the Freedom Movement in Andhrapradesh - The Freedom Struggle In Hyderabad, Volume II (1857-1885), Govt. of AP, 1956, Page. 8-9)

ఈ ఆహ్వానాలు, ప్రజల విజ్ఞప్తులు నవాబుకు ఏమాత్రం పట్టలేదు. బ్రిటీషర్లు మాత్రం ముంచుకొస్తున్న ప్రమాదాన్ని గ్రహించారు. సంపన్నవంతులను కాకుండా ఓ బలమైన

End of Preview.

Rest of the book can be read @
<http://kinige.com/kbook.php?id=433>